

معیارهای طراحی مناطق تفرجگاهی پارک‌های ملی ایران نمونه مطالعاتی: تفرجگاه گلشن پارک ملی گلستان^۱

هما ایرانی بهبانی^۲ مرجان محمد زاده^۴ سید حامد میر کریمی^۵

چکیده

پارک ملی گلستان یکی از قدیمی‌ترین مناطق حفاظت شده ایران و جهان به شمار می‌رود. این پارک به دلیل موقعیت خاص جغرافیایی از تنوع اقلیمی، توپوگرافی و شکل زمین، زیستگاهی و رویشگاهی زیادی برخوردار است. تنوع زیستی به همراه سیمای ویژه طبیعی داخل پارک و واقع شدن آن در مسیر شاهراه آسیایی باعث شده تا از استفاده کننده زیادی برخوردار باشد.

در این پژوهش با ساماندهی و طراحی تفرجگاه گلشن که بر اساس طرح جامع پاکداری پارک ملی گلستان (۱۳۷۸) توان زیست محیطی این توسعه را دارد با هدف حفاظت - تفرج و آموزش در محدوده قوانین و مقررات حاکم بر پارک‌های ملی با بهره‌گیری از چگونگی توسعه در مناطق همتراز و با در نظر گرفتن استانداردهای طراحی مناطق تفرجگاهی در ایران و جهان بر پایه دیدگاه‌های بوم‌شناسی سیمای سرزمین شکل گرفته است.

در این پژوهش بر اساس مطالعات گسترده در زمینه قوانین و مقررات، استانداردها، تجارب، پارک‌های ملی در ایران و سایر کشورها و طرح‌های فرادست پارک ملی گلستان، معیارهای کمی و کیفی طراحی به منظور حفاظت از یکسو و توسعه فعالیت‌های پژوهشی، آموزشی و تفریحی تدوین گردیده است. در نتیجه طراحی با توجه به این معیارها و بر اساس ویژگی‌های طبیعی فیزیکی در تفرجگاه، با رعایت کمترین دستبرد در شرایط طبیعی انجام گرفته است.

واژه‌های کلیدی: معیارهای طراحی، مناطق تفرجگاهی، پارک‌های ملی، حفاظت، توسعه پایدار، پارک ملی گلستان.

۱ - تاریخ دریافت: ۸۲/۲/۱۴، تاریخ پذیرش: ۸۲/۶/۳۰

۲ - جهت انجام این طرح از منابع مالی پژوهشی دانشگاه تهران استفاده شده است

۳ - استادیار طراحی محیط‌زیست، دانشکده محیط‌زیست دانشگاه تهران (E-mail: gitybeh@yahoo.com)

۴ - کارشناس ارشد طراحی محیط‌زیست

۵ - عضو هیأت علمی دانشکده شیلات و محیط‌زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

مقدمه

اهمیت و نقش پارک‌های ملی به‌عنوان بهترین مناطق تحت مدیریت در ابعاد گوناگون آموزشی، پژوهشی، علمی، تفرج و گردشگری، تربیت نیروی انسانی و از همه مهم‌تر حفظ تنوع زیستی هم در سطح ملی و هم در سطح جهانی در همه کشورها به رسمیت شناخته شده است.

پارک‌های ملی مناطق حفاظت شده‌ای هستند که عمدتاً برای حفاظت اکوسیستم‌های زمینی و دریایی و برای یک‌پارچگی یک یا چند اکوسیستم برای نسل‌های حال و آینده تحت مدیریت قرار می‌گیرند و هرگونه بهره‌برداری یا سکونت زیان‌آور که موجودیت منطقه را به مخاطره می‌اندازد کنار گذاشته می‌شوند (۶).

در گذشته حفاظت محیط‌زیست به محصور و محدود کردن و عدم مداخله و توسعه در منابع موجود بر روی زمین، چه طبیعی و چه فرهنگی اطلاق می‌شد. در حالی که امروزه مفهوم حفاظت محیط‌زیست شامل نگهداری و توسعه منابع طبیعی و فرهنگی برای نسل حاضر و نسل‌های آینده است. به عبارت دیگر حفاظت از محیط‌زیست یعنی این که اندوخته‌های طبیعی را با طرح‌ریزی تبدیل به منابع طبیعی کرده علاوه بر بهره‌وری، همزمان به توسعه و نگهداری از آن پرداخته شود (۱۱).

مجموعه کارکردهای پارک‌های ملی در مجموعه‌ای از حفاظت، آموزش و پژوهش و تفرج قابل بحث است. حفاظت از پارک‌های ملی جهت حفظ اکوسیستم‌های نمونه، تنوع بوم‌شناختی، منابع ژنتیکی، آب و خاک، میراث فرهنگی، مناظر زیبا و به منظور مدیریت حیات وحش، آرایه خدمات تفرجگاهی و گردشگری، اصلاح منابع تولید چوب، ایجاد گزینه‌های انعطاف‌پذیر برای نگهداری و مدیریت مناطق در آینده و حفظ یکپارچگی فعالیت‌های حفاظتی در مقیاس منطقه‌ای و جهانی صورت می‌پذیرد.

به این منظور مناطقی که برای پارک‌های ملی انتخاب می‌شوند باید دارای نمونه‌های معرف از مناطق طبیعی، مناظر، گیاهان، گونه‌های جانوری و نواحی ژئومورفولوژیکی باشد که دارای ارزش‌های معنوی علمی، آموزشی، تفرجگاهی و ارزش‌های گردشگری ویژه باشد.

امروزه پارک‌های ملی برای دستیابی به اهداف چند گانه خود چاره‌ای جز پذیرش و پیروی از طرح مدیریت ندارند. یکی از هدف‌های مهم در پارک‌های ملی، ترویج تفرج با زیر بنای آموزشی - تفریحی است، به‌همین دلیل در مدیریت هر پارک زون بندی تفرجگاهی و طرح‌ریزی تفصیلی آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. تجربه سالیان دراز پارک‌های ملی نشان داده است که تفرج باید به عنوان یکی از ارکان اصلی بهره‌وری از پارک‌های ملی به شمار آید. به همین جهت قبل از اجرا و پیاده کردن تاسیسات و استفاده مردم از زون تفرجگاهی لازم است همه عوامل شکل دهنده تفرجگاه متناسب با نوع تفرجی که پیش بینی شده با توجه به ظرفیت منطقه طراحی شوند. طراحی به معنی عینیت دادن به کلیه استفاده‌های ممکن از زون تفرجگاهی است. این استفاده‌ها تنها از طریق تعیین نوع، تعداد، مکان و نحوه ارتباط امکانات با یک دیگر معنی‌دار می‌گردند. نحوه دسترسی، نحوه ارتباط امکانات و کلیه عواملی که سطح عرضه تفرجگاهی را بالا برده و به تفرجگاه مطلوبیت می‌بخشند در مرحله طراحی بر پایه ظرفیت برد منطقه و اصول قوانین و ضوابط طراحی آرایه می‌شوند (۳).

بنابراین شناخت معیارهای طراحی مناطق تفرجگاهی مبتنی بر اصول بوم‌شناختی و طراحی آنها امکان توسعه را جهت استفاده به شکل پایدار فراهم و علاوه بر ساماندهی اصولی آن کیفیت عرضه تفرجگاهی را بالا برده، پایداری منطقه را تضمین خواهد نمود.

پارک ملی گلستان یکی از مناطق تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط‌زیست ایران است که با ۹۱۸۹۵ هکتار مساحت در شمال شرقی ایران واقع شده است (۱). این پارک به دلیل ارزش‌های بوم‌شناختی ملی و جهانی خود و از طرف دیگر تقاضای رو به افزایش استفاده از آن، نیازمند حفاظت است تا بتواند آرایه هر یک از کاربری‌های خود را اعم از حفاظتی، پژوهشی، آموزشی و تفرجی به شکل پایدار تضمین کند. از طرف دیگر روند رو به افزایش جمعیت ایران، صنعتی شدن و سایر عوامل سبب افزایش تقاضای تفرجی شده است. در این پژوهش، طراحی تفرجگاه گلشن پارک ملی گلستان که بر پایه ارزیابی توان زیست محیطی

پارک فعالیت‌های اصلی و محوری با توجه به ماهیت و قابلیت‌های طبیعی پارک تعیین شده و تفکیک فضاها با عناصر طبیعی و طراحی هدفمند جاده‌های درون پارک، ضمن ارائه خدمات، تجربه آموزش مستقیم در طبیعت را فراهم می‌آورد و در ایجاد لذت بصری از محیط طبیعی نقش مهمی را ایفا می‌کند. (۱۴).

در پارک ملی انتاریو حداکثر ۱۲ واحد خورگشت با فاصله‌ای بیشتر از ۵۰ متر در هکتار در نظر گرفته شده است. فاصله پارکینگ و سرویس‌های بهداشتی تا محل خورگشت حداکثر ۲۰۰ متر و مساحت هر واحد خورگشت حدوداً ۲۰۰ متر مربع است.

استانداردهای ارائه شده برای سرویس‌های بهداشتی و جاده‌های داخل پارک: لازم است در همه قسمت‌هایی که در آنها توسعه انجام می‌شود حداقل تعداد لازم سرویس بهداشتی احداث شود. دسترسی به سرویس بهداشتی هم برای پیاده و هم برای سواره طراحی می‌شود. حداکثر فاصله از سرویس‌های بهداشتی به خصوص برای استفاده شبانه ۱۰۰ تا ۲۰۰ متر است. البته بهتر است سرویس‌های بهداشتی تا آنجا که ممکن است به مردم نزدیک باشند. سرویس‌های دورتر شاید کمتر استفاده شوند.

برای طراحی جاده‌های داخل پارک دو هدف باید مدنظر قرار گیرد: ۱- دسترسی سواره ۲- ارائه تجربه لذت بردن از مسیر سواره رو که بستگی به شکل مسیر جاده و محیط اطراف آن دارد. جنس سطح جاده، امکانات دو طرفه جاده، سرعت ممکنه، میزان ترافیک، طبیعت محیط اطراف و تجربه‌ای که ایجاد می‌کند ارزش‌های جاده داخل پارک را متفاوت می‌سازد. بنابراین جاده‌هایی که این عملکرد را با حداقل تخریب محیط اطراف ایجاد می‌کنند در مسیرهای بهتری انتخاب شده‌اند. استاندارد ساخت جاده‌های جنگلی با استانداردهای جاده‌های شهری و بزرگراه‌ها متفاوت است و هدف آن ایجاد دید لذت بخش و طبیعی است.

شیب جاده دو طرفه ۷ درصد و در مسیرهای کوتاه حداکثر ۱۰ درصد است. کاشت، پاک تراشی و تنک کردن دو طرف جاده در مسیر جاده‌ها لازم است.

مکان‌یابی شده است (۲) با توجه به بقای سرزمین، استفاده به اندازه توان پویای آن، افزایش کیفیت تفرجگاهی و توجه به معیارهای طراحی پارک‌های ملی در ایران و سایر کشورها به عنوان تجارب موجود مورد بررسی قرار گرفته اند، صورت پذیرفته است.

مواد و روش‌ها

این پژوهش بر پایه سه مرحله اصلی فرآیند طراحی شامل: شناخت، تجزیه و تحلیل و طراحی انجام گرفته است. مرحله شناخت: جمع‌آوری اطلاعات در خصوص تعاریف، مفاهیم، اهداف، ویژگی‌ها، استانداردها، قوانین و تجارب مدیریت و طراحی پارک‌های ملی در جهان و ایران و همچنین جمع‌آوری و تکمیل اطلاعات و داده‌های مورد نیاز در خصوص پارک ملی گلستان و تفرجگاه گلشن. برداشت میدانی از تفرجگاه گلشن: تهیه عکس و به‌هنگام نمودن نقشه‌های موجود.

مرحله تجزیه و تحلیل: و تدوین معیارهای طراحی مناطق قابل توسعه تفرجگاهی پارک‌های ملی بر اساس اهداف حفاظتی و توسعه - استفاده از ارزیابی توان زیست محیطی انجام شده در طرح جامع پارک‌داری پارک ملی گلستان (مخدوم و دیگران، ۱۳۷۸) که توان تفرجگاه گلشن را جهت تفرج متمرکز، درجه یک ارزیابی نموده است.

مرحله طراحی: به‌کارگیری معیارهای کیفی و کمی با توجه به اصول طراحی بوم‌شناسی در تفرجگاه گلشن.

مبانی نظری مرتبط با طراحی پارک‌های ملی

در این پژوهش مبانی نظری طراحی تفرجگاه‌های پارک‌های ملی بر اساس تجارب و استانداردهای این پارک‌ها در ایران و جهان و به‌کارگیری دانش بوم‌شناسی در طراحی، شکل گرفته است. معیارهای کمی با توجه به استانداردها و معیارهای کیفی بر اساس نگرش مبتنی بر دانش بوم‌شناسی تدوین شده‌اند.

مروری بر برخی تجارب و استانداردهای به‌کار گرفته شده در طراحی پارک‌های محلی

پارک ملی انتاریو در کانادا، یکی از نمونه‌های موفق طراحی پارک‌های ملی مبتنی بر اصول بوم‌شناختی است. در این

استانداردهای به‌کار رفته در پارک ملی سرخه حصار بر پایه معیارهایی است که در طراحی واحدهای قابل توسعه (زون تفرجگاهی متمرکز) پارک‌های ملی قابل استفاده می‌باشد (۸ و ۱۰). این معیارها به تفکیک واحدهای خورگشت و اردوگاه به قرار زیر هستند:

سرعت حرکت وسایل نقلیه در جاده‌های اصلی ۳۰ تا ۴۰ کیلومتر در ساعت و در جاده‌های فرعی ۲۵ کیلومتر در ساعت پیشنهاد می‌شود (۱۴). طراحی زون تفرجگاهی پارک ملی سرخه حصار در تهران نیز یکی از تجربیات قابل توجه طراحی واحدهای قابل توسعه بر اساس استانداردها و معیارهای طراحی پارک‌های ملی است (۱۰).

جدول ۱- معیارهای استقرار واحد خورگشت (۴ نفر)

محدوده تحت پوشش آلاچیق	سطح مورد نیاز برای استقرار آلاچیق	محدوده تحت پوشش تخت، میز و نیمکت	سطح مورد نیاز برای استقرار	تعداد اجاق	تعداد زباله دان	تعداد شیر آب	تعداد تابلو	وسعت زمین بازی کودکان	وسعت زمین بازی بزرگسالان	وسعت پارکینگ
۴۰۰ متر مربع	۲/۵ × ۱/۶	۲۲۵ متر مربع	۲/۵ × ۱/۵	۰/۵	۰/۳	۰/۲	۰/۲	۲۰ متر مربع	۴۰ متر مربع	۱۸ متر مربع

جدول ۲- معیارهای استقرار واحد اردوگاه

محدوده تحت پوشش اردوگاه	سطح مورد نیاز برای استقرار	تعداد زباله دان	تعداد اجاق	تعداد شیر آب	تعداد دوش	تعداد پارکینگ	وسعت زمین بازی کودکان	وسعت زمین بازی بزرگسالان
۶۰۰ متر مربع	۳ × ۳	۱	۱	۰/۲-۰/۳	۰/۲-۰/۴	۱	۲۰ متر مربع	۴۰ متر مربع

کاربرد بوم‌شناسی در طراحی منظر

از اواخر قرن نوزدهم تا اواسط قرن بیستم که به مرور طرح‌های مدیریت برای استفاده از سرزمین شکل می‌گرفت، تحولی نوین در طراحی منظر نیز آغاز شد. در دانش طراحی منظر، مک‌هارگ از پیشگامان به کارگیری دانش بوم‌شناسی است. او از اوایل سال ۱۹۶۰ در این‌باره مباحث فراوانی را ارائه نمود. مک‌هارگ بوم‌شناسی را به عنوان علمی پایه برای معماری و طراحی منظر مطرح کرد و توانست روشی برای معماری منظر ابداع کند که در آن اکولوژی و طراحی مکمل هم باشند. مک‌هارگ روی هم گذاری دستی نقشه‌های ترانسپارانت منابع بیوفیزیکی مثل خاک، هیدرولوژی، فیزیوگرافی و .. را برای به دست آوردن مکان مناسب کاربری‌های مختلف پیشنهاد نمود (۹).

از آن پس بود که مسایل بوم‌شناسی به صورت راهنمای اصلی در کار معماران منظر به‌کار گرفته شد. از موارد مهم

در طراحی بوم‌شناختی، شناخت درست منابع سرزمین و امکانات سایت می‌باشد. طراحی بوم‌شناختی که با کمترین مداخله در ساختار طبیعی سرزمین حاصل می‌گردد، پایداری طرح را در پی دارد (۹).

در طراحی بر پایه بوم‌شناسی و هماهنگی با طبیعت، استفاده از الگوهای موجود در طبیعت یکی از راه‌های عملی استفاده از دانش بوم‌شناسی در طراحی است. طبیعت الگوهای پیچیده فراوانی را در خود دارد که با کنار هم آوردن آنها اطلاعات زیادی در مورد فرآیند طبیعی به دست می‌آید. این الگوها می‌توانند مردم، حیوانات، آب، باد و... باشند (۱۲).

یکی دیگر از راه‌های عملی استفاده از دانش بوم‌شناسی در طراحی ایجاد حس مکان است که ما را به سوی طبیعی‌تر بودن طرح و در واقع تطابق آن با بوم‌شناسی محیط سوق می‌دهد (۱۲).

از مراکز خاص حیات وحش (مثل مناطق تولید مثل پرندگان) و پرپیچ و خم دار احداث شوند و از طریق سرعت‌گیرها و موانع کنترل شوند.

در طراحی و طرح‌ریزی فیزیکی پارک، ذوق، استعداد و تجارب تخصصی به کار گرفته شوند تا توسعه با ارزش‌های پارک همخوانی داشته باشد.

بر اساس این راهنما دستیابی به موارد ذکر شده با رعایت اصول زیر امکان‌پذیر می‌باشد.

اصل اول - هر چیزی باید هدفی داشته باشد،

اصل دوم - طراحی باید برای مردم باشد،

اصل سوم - هر دو نیاز عملی بودن و زیبایی باید برآورده گردد،

اصل چهارم - یک کار چشمگیر و اساسی و متناسب به وجود آید،

اصل پنجم - نیازمندی‌های تکنیکی و ی برآورده شود،

اصل ششم - نیازها را با کمترین هزینه برآورده کند،

اصل هفتم - آسانی حرکت، کنترل و نظارت در نظر گرفته شود.

شناخت منطقه مورد مطالعه و انتخاب محدوده طراحی

پارک ملی گلستان: پارک ملی گلستان منطقه‌ای کوهستانی است که در منتهی الیه شرق جنگل‌های شمال کشور واقع شده است (شکل ۱). این پارک از نظر موقعیت جغرافیایی در حد فاصل $37^{\circ} 16' 3''$ و تا $37^{\circ} 31'$ عرض شمالی و $43^{\circ} 43'$ تا $55^{\circ} 17' 45''$ طول شرقی بین شهرستان‌های گنبد قابوس و بجنورد قرار گرفته است. پارک ملی گلستان در ۵۵ کیلومتری شهر گنبد قابوس و ۱۱۵ کیلومتری غرب بجنورد و در مسیر بزرگراه آسیایی تهران- مشهد واقع شده است. این پارک در حوزه قضایی سه استان خراسان، گلستان و سمنان قرار دارد اما از نظر تشکیلات و مسئولیت حفاظتی، تحت نظارت اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان گلستان قرار دارد.

پارک ملی گلستان در سال ۱۹۷۷ به عنوان ذخیره‌گاه زیست‌سپهر انتخاب و به پروژه شماره ۸ برنامه انسان و کره مسکون (MAB) یونسکو الحاق گردید و تاکنون نیز

ایجاد حس مکان یک روش غیر فنی برای جمع کردن مجموع خصلت‌های یک محیط و همه فرآیندهایی است که آن را شکل می‌دهند.

در هر مکان عواملی وجود دارند که خاص آن منطقه بوده و هویت آن منطقه را آشکار می‌سازند. ایجاد رابطه بصری با فضای خارج از محدوده طراحی و استفاده از گیاهان بومی در منظر سازی، استفاده از رنگ‌ها و مصالح هماهنگ با طبیعت منطقه از عوامل مهمی هستند که در ایجاد حس مکان نقش عمده‌ای ایفا می‌کنند (۱۲).

بهره‌گیری از هنر سرزمین، به طریق دیگری بازگشت به طبیعت و در نظر گرفتن بوم‌شناسی در طراحی را مطرح می‌کند. در این هنر از موضوعات پرهیز شده و سنگ، چوب و گیاهان زنده، مصالح طبیعی هستند که مورد استفاده قرار می‌گیرند (۱۲).

بنابراین ساخت و سازها باید از نظر جنس منشأ محلی داشته و با طبیعت منطقه همخوان باشند، رنگ آنها تابع محیط باشد، اهداف مورد نظر را تامین کرده مفهوم داشته باشند، کیفیت طبیعی گسترده فیزیکی را حفظ کنند، با اکوسیستم همسویی داشته باشند، براساس موازین اکوتکنیک بنا شوند. قابلیت نگهداری و دوام مناسبی داشته باشند، علیرغم سادگی از مطلوبیت برخوردار باشند، مورد استفاده اکثریت مردم قرار گیرند، متناسب با محل باشند، استانداردها را رعایت کرده باشند، اندازه، تعداد، موقعیت جهت، راحتی، دسترسی و سطح مطلوبیت هزینه را در نظر گرفته و کارا باشند. همچنین در ساخت و ساز و معماری مراکز گردشگری باید این موارد را در نظر گرفت: نقاط قابل دسترس و تحت کنترل، جاده‌ها، پیاده روهای طبیعت قائم به خود و بدون راهنما، گزینه‌های حمل و نقل، مراکز تفسیر، علائم، برج‌های مشاهده مناظر و حیات وحش، کومه‌ها و کمین‌گاه‌ها، امکانات اقامت، غذاخوری کافی و بی‌تکلف، مراکز جمع‌آوری زباله، سایه‌بان، اسکله و امکانات زیستی نیروی انسانی (اجرایی و پژوهشگر پارک).

جاده‌ها باید به وسیله عوارض طبیعی منطقه استتار و همگام با خطوط تراز بوده و روی شیب‌های ملایم احداث شده و حتماً دارای زهکش کافی باشند. جاده‌ها باید به دور

ابتدای مرز غربی پارک و ۲ کیلومتری روستای تنگراه واقع شده است (شکل ۳).

این تفرجگاه از اقلیم نیمه مرطوب (مدیترانه‌ای) برخوردار بوده و منطقه‌ای است دشتی با شیب بسیار ملایم ۵-۰ درصد به سمت جنوب و ارتفاع آن ۴۷۰-۵۰۰ متر از سطح دریا می‌باشد.

سیمای ژئومورفولوژیک این زون، مبین این است که منطقه از تشکیلاتی که دارای خصوصیات لغزشی باشد برخوردار نیست. از نظر لرزه‌خیزی، پارک ملی گلستان در نقشه خطر زمین لرزه که توسط بربریان در ۱۹۸۳ بازنگری شده است، در زون خسارت زیاد با شدت زمین لرزه ۸ تا ۱۰ مرکالی قرار می‌گیرد، اما زمین لرزه تاریخی در منطقه گزارش نشده است. بافت خاک ناحیه مورد نظر لومی شنی بوده و ۱۵ درصد سنگریزه دارد. عمق کم، دانه‌بندی ریز، نفوذپذیری و زهکشی خوب و فرسایش بسیار کم از دیگر خصوصیات خاک این ناحیه است.

جایگاه خود را در خانواده ذخیره‌گاه‌های زیست سپهر جهانی حفظ کرده است (۷).

با مطالعه طرح جامع پارکداری پارک ملی گلستان (۷)، مکان و محدوده زون‌های تفرجی پارک که طی فرآیند طرح‌ریزی و بر پایه روش تجزیه و تحلیل سیستمی مشخص گردیده‌اند، شناسایی شدند (شکل ۲). با شناخت تفرجگاه‌های موجود و زون‌های تفرجی حاصل از طرح جامع پارکداری پارک ملی گلستان، تفرجگاه گلشن به دلایل زیر انتخاب گردید:

داشتن توان بالقوه و بالنسبه بالفعل تفرجی نسبت به سایر تفرجگاه‌های پارک.

وجود کمترین میزان امکانات تفرجی نسبت به سایر تفرجگاه‌های پارک.

نزدیک بودن به مراکز جمعیتی و ورودی غربی پارک. وجود مرکز بازدیدکنندگان در تفرجگاه.

تفرجگاه گلشن: یکی از تفرجگاه‌های تجهیزشده پارک ملی گلستان است که با حدود ۱۲ هکتار مساحت در

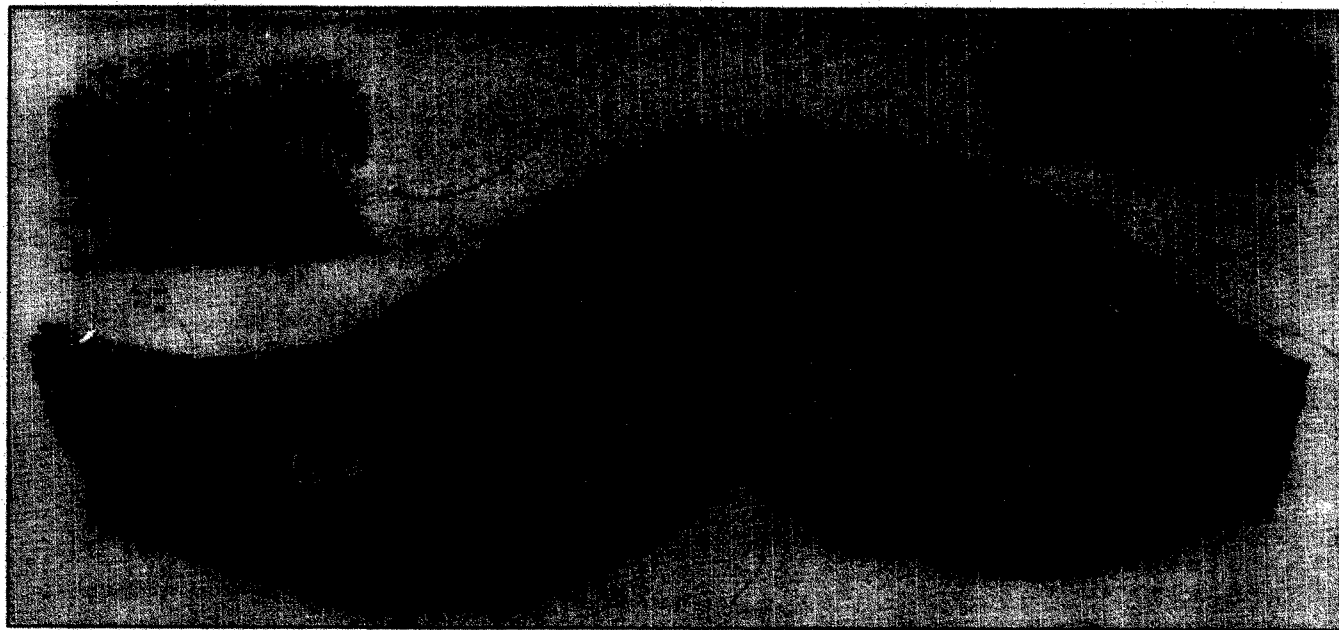
شکل ۱- پارک ملی گلستان

شکل ۲- طرح جامع پارکداری پارک ملی گلستان و جایگاه تفرجگاه گلشن (۷)

و نیمکت مخروطی و مرکز بازدیدکنندگان (شامل موزه، آمفی تئاتر، بخش اداری و سرویس بهداشتی) می‌باشند (۲) از آنجا که مطلوبیت هر ناحیه برای توسعه فیزیکی در طبقات شیب ۱۵-۰ درصد تامین می‌گردد، بنابراین تفرجگاه گلشن از این نظر برای تفرج محدودیتی ندارد. از لحاظ زمین شناسی و ژئومورفولوژی واجد خصوصیات لغزشی نبوده و همچنین پارک ملی گلستان از نظر خطر زمین لرزه در منطقه نسبتاً ناپایدار قرار دارد که جهت توسعه‌های زیست محیطی مشکلات خاصی ایجاد نخواهد شد (۲). ویژگی‌های خاک این ناحیه، بهره‌وری از اراضی آن را امکان پذیر ساخته و با برخورداری از رودخانه مادر سو از لحاظ آب قابل شرب برای انسان محدودیت منبع آبی ندارد (۲). همچنین تفرجگاه گلشن به دلیل دشتی و مسطح بودن زمین، شیب کمتر از ۵ درصد، یکنواختی در تنوع و تراکم پوشش گیاهی و نوع و بافت خاک، برای تعیین شدت توان توسعه نسبت به انواع فعالیت‌های تفرجی، نیازی به ارزیابی توان اکولوژیک ندارد.

عمده‌ترین درختان موجود در آن شامل ممرز، بلند مازو، انجیلی و پلت هستند. زیر اشکوب این درختان را درختچه‌ها و بوته‌هایی نظیر آلوچه، ولیک و تمشک تشکیل می‌دهند. تراکم تاج پوشش جنگل در این منطقه ۷۵ تا ۱۰۰ درصد، ارتفاع درختان و درختچه‌ها ۵ تا ۲۰ متر و بیشتر می‌باشد. به لحاظ زیستگاهی این منطقه حساسیتی برای حیات وحش نداشته و جانوران عمده در محدوده تفرجگاه و محیط‌های پیرامون آن عبارتند از: سمور، خوک وحشی، روباه، شغال و تشی. حواصیل، اگرت و اردک سرسبز از جمله پرندگان آبی در زمستان و شاهین و عقاب طلایی از پرندگان شکاری هستند. تفرجگاه گلشن از نظر تقاضای تفرجگاهی، از بازدید کنندگان بسیار زیادی در بین دیگر تفرجگاه‌های پارک برخوردار است و امکانات و تسهیلات موجود در آن شامل: یک دستگاه ساختمان نگهبانی، دو دستگاه سرویس بهداشتی، یک دستگاه نمازخانه، دو عدد آبخوری، تعدادی سطل زباله، آجاق و میز

شکل ۲- وضعیت موجود تفرجگاه گلشن پارک ملی گلستان

اهداف و ضرورت طراحی

قبل از اجرا و پیاده کردن تاسیسات و استفاده مردم از زون تفرجگاهی لازم است همه عوامل شکل دهنده تفرجگاه متناسب با نوع تفرج که پیش بینی شده و با توجه به توان منطقه طراحی شوند. طراحی به معنی عینیت دادن به کلیه استفاده‌های ممکن از زون تفرجگاهی است. این استفاده‌ها تنها از طریق تعیین نوع، تعداد، مکان و نحوه ارتباط امکانات با یکدیگر معنی‌دار می‌گردند. نحوه دسترسی، نحوه ارتباط امکانات و کلیه عواملی که سطح عرضه تفرجگاهی را بالا برده و به تفرجگاه مطلوبیت می‌بخشند در مرحله طراحی ارایه می‌شوند.

مشخص کردن اهداف، مهم‌ترین گام در تعیین نوع امکانات برای ناحیه توریستی است (۵).

بنابراین هدف نهایی از طراحی تفرجگاه گلشن در قالب اهداف حفاظتی و توسعه تفرجی، برقراری ارتباطی منطقی بین سایت و نحوه استفاده از آن و افزایش کیفیت تفرجگاهی است به شکلی که بر پایه تعریف امروزه حفاظت،

بقای سرزمین حفظ شود و بهره‌وری و بهره‌برداری تفرجگاهی به اندازه توان پویایی آن صورت پذیرد. ضرورت طراحی تفرجگاه گلشن بر اساس هدف ذکر شده به قرار زیر می‌باشد:

حداکثر قابلیت‌هایی موجود مورد استفاده قرار گیرد، در روند استفاده کمتر دچار دگرگونی‌های برگشت ناپذیر گردد،

سایر زون‌های پارک را تحت تاثیر قرار نداده بلکه مکمل آنها گردد،

مطلوبیت خود را حفظ کند،

موجودیت پارک ملی گلستان را به مخاطره نیاندازد، برای دستیابی به اهداف خود از شرایط مطلوبی برخوردار گردد.

امکانات و محدودیت‌ها

امکانات و محدودیت‌های سایت با توجه به اهداف حفاظتی و تفرجی به شرح زیر می‌باشد:

امکانات با هدف حفاظتی

- قرار گرفتن در داخل پارک ملی امکان حفاظت را در کنار حداقل توسعه ایجاد می‌کند.

- امکان سهولت دسترسی به تفرجگاه گلشن به دلیل قرار گرفتن در کنار جاده تهران - مشهد.
- امکان دسترسی از مراکز جمعیتی نزدیک به پارک ملی گلستان به تفرجگاه گلشن به دلیل قرار گرفتن در ابتدای ورودی غربی پارک.
- امکان دیدن مناظر و طبیعت پارک از طریق اختلاف ارتفاع موجود در جنوب تفرجگاه.
- امکان ارتباط با زون ۳ و زون ۴ واقع در شمال تفرجگاه در آینده در صورت تغییر مسیر شاهراه آسیایی تهران - مشهد و افزایش سطح تفرجگاهی.
- محدودیت با هدف توسعه تفرجی
- عدم امکان ایجاد ارتباطی مناسب با زون ۳ و زون ۴ واقع در شمال تفرجگاه به دلیل وجود شاهراه آسیایی تهران - مشهد جهت توسعه فعالیت‌های تفرجی.
- عدم امکان توسعه فیزیکی زیاد به دلیل قرار داشتن در پارک ملی و نیز وجود پوشش گیاهی متراکم.
- عدم امکان ماهیگیری در رودخانه مادرسو، به دلیل ممنوع بودن چنین فعالیت‌هایی در پارک‌های ملی مگر در مواقع خاص با مجوز مدیریت پارک.

نتایج

- پس از شناسایی وضع موجود، تجزیه و تحلیل سایت و شناخت امکانات و محدودیت‌ها، ایده طرح جهت توسعه تفرجگاه گلشن شکل گرفت. همچنین معیارهای طراحی در قالب گام‌های فرآیند طراحی مناطق تفرجگاهی پارک‌های ملی که بر اساس جمع‌بندی، خلاصه سازی و تجزیه و تحلیل تعاریف، قوانین، اهداف، امکانات، محدودیت‌ها، نیازها، نگرش‌ها و تجارب به کار رفته در پارک‌های ملی شکل گرفته‌اند، ارائه شدند که به‌کارگیری آنها در فرآیند طراحی موجب بهره‌برداری و بهره‌وری پایدار در این مناطق با حداقل تخریب و آسیب دیدگی و حداکثر هماهنگی با طبیعت می‌گردد. معیارهای طراحی عبارتند از:
- ۱- تعیین نوع فعالیت‌ها و خدمات تفرجگاهی و برنامه‌های توسعه و نگهداری.
 - ۲- رعایت ظرفیت برد فیزیکی و توان توسعه.

- امکان توسعه پایدار به دلیل انطباق سایت با زون تفرج متمرکز (طرح جامع پارکداری پارک ملی گلستان)
- امکان تفکیک زون ۴ (تفرجگاه گلشن) و زون ۸ یا سپر (جنوب رودخانه مادرسو) از طریق رودخانه مادرسو در جنوب تفرجگاه که همچون مرزی طبیعی علاوه بر جداسازی زون‌ها در قسمتی نیز به عنوان مرز پارک عمل کرده است.
- امکان مشاهده نمونه‌ای از پوشش گیاهی غنی و نیز تنوع گونه‌های گیاهی در پارک ملی گلستان به جهت وجود پوشش گیاهی درختی و درختچه ای متراکم.
- حضور انواع پرندگان و پستانداران شب زی، تفاوت پارک‌های طبیعی و پارک‌های ملی را از پارک‌های مصنوع به خوبی آشکار ساخته و اهمیت حفاظت از این مناطق را بیشتر می‌سازد.
- وجود مرکز بازدیدکنندگان با اهداف آموزشی و تفسیری امکان تنویر افکار عمومی را برای افزایش دانش زیست محیطی و در نتیجه حفاظت از پارک فراهم می‌کند.
- امکان حفظ خاک و پوشش گیاهی تفرجگاه به دلیل وجود خاک با نفوذ پذیری خوب و فرسایش بسیار کم.
- وجود شیب ملایم در تمام تفرجگاه امکانی است در جهت حفاظت به دلیل عدم خاکبرداری و خاکریزی.
- جدایی زون ۸ از ۴ به دلیل وجود رودخانه مادرسو امکان حفاظت از زون ۸ و به دنبال آن پوشش گیاهی و پستاندارانی چون مرال و شوکا را فراهم کرده است.
- محدودیت با هدف حفاظتی
- عدم امکان ایجاد ارتباط با زون واقع در جنوب رودخانه مادرسو به دلیل نقش حفاظتی و سپر بودن آن.
- امکانات با هدف توسعه تفرجی
- امکان دسترسی به آب قابل شرب و بهره‌وری از صدای آب به دلیل وجود رودخانه مادرسو در جنوب تفرجگاه.
- امکان بهره‌وری تفرجی در سایه درختان به دلیل وجود پوشش گیاهی متراکم بخصوص درختان پهن برگی مانند بلوط، ممرز، انجیلی، آزاد و
- حضور پرندگانی چون هدهد، دلججه، انواع جغد و ... و سر و صدای ناشی از آنها علاوه بر افزایش حس جنگل و لذت بردن از صدای آنها، به ارزش‌های تفرجگاه می‌افزاید.

- محاسبه تعداد افرادی که قادر به استفاده از تفرجگاه هستند با توجه به مساحت سطح خورگشت گاه‌ها.

- محاسبه تعداد تسهیلات مورد نیاز استفاده کنندگان نظیر میز و نیمکت، تخت، اجاق و بر اساس استانداردهای موجود برای طراحی.

- مهندسی پارک‌های ملی.

- ایجاد مکان‌های خورگشت گروهی و خانوادگی - انفرادی.

- ایجاد زمین‌های بازی برای کودکان و بزرگسالان.

- ایجاد پارکینگ‌های جدید.

- ایجاد فروشگاه مواد غذایی.

برنامه‌های توسعه و نگهداری تفرجگاه گلشن

الف- برنامه‌های توسعه و مدیریت

با توجه به برنامه‌ریزی انجام شده برای کل پارک، تفرجگاه گلشن در برنامه ۵ ساله اول توسعه یافته و عملیات طراحی و مهندس در آن انجام می‌گیرد.

از آنجا که تفرجگاه گلشن دارای شیب کمتر از ۵ درصد، جهت دامنه دشتی، تغییرات ارتفاع کم، تنوع و تراکم پوشش گیاهی یکنواخت و از خاک نسبتاً یکنواختی برخوردار است، حداکثر توسعه در آن امکان پذیر می‌باشد.

در این تفرجگاه کاربری خورگشت طبق نتایج طرح جامع پارک ملی گلستان پیشنهاد شده و لیست نیازمندی‌ها بر پایه فعالیت‌های پیشنهادی تدوین گشته است که به شرح زیر می‌باشد:

- فضای ورودی،

- فضای خورگشت خانوادگی، انفرادی و گروهی،

- فضای بازی کودکان و بزرگسالان،

- فضای مرکز بازدید کنندگان،

- فضای پارکینگ و فضاهای خدماتی.

برای خورگشت‌گاه‌های خانوادگی و انفرادی، میز و نیمکت مخصوص یک خانوار، تخت، شیر آب، اجاق، مسیر پیاده، سرویس بهداشتی (زنانه و مردانه)، نماز خانه، زباله دان، تابلو (آموزشی، تفسیری، نماد و راهنما) و پارکینگ در نظر گرفته شده است. برای خورگشت‌گاه‌های گروهی، میز و نیمکت مخصوص ۱۰ نفر، تخت مخصوص ۱۰ نفر، شیر آب،

۳- رعایت استانداردهای توسعه مناطق تفرجگاهی (با توجه به استانداردهای ارائه شده در پارک‌های ملی انتشاریو در کانادا و سرخه حصار در ایران).

۴- تهیه لیست نیازمندی‌ها با توجه به فعالیت‌ها و خدمات مربوطه.

۵- رعایت اصول، قوانین و مقررات وضع شده توسط سازمان‌های جهانی جهت توسعه و طراحی پارک‌های ملی. بنابراین به منظور تعیین طرح اهداف فرعی زیر تدوین گردیده است:

الف- آموزش مفاهیم پارک‌های ملی، اکوسیستم‌ها، حیات وحش (فون و فلور) و ویژگی‌های منحصر به فرد بوم‌شناسی پارک ملی گلستان و لزوم حفاظت از آن.

ب- حفاظت و توسعه تفرجگاه گلشن از طریق معرفی ویژگی‌های آن.

پ- توسعه امکانات تفرجی بر پایه ظرفیت برد فیزیکی تفرجگاه.

همچنین برای شکل‌گیری طرح، اهداف عملیاتی زیر در نظر گرفته شدند:

- هدایت استفاده کنندگان به مرکز بازدید کنندگان.

- نمایش فیلم، عکس و اسلاید در مرکز بازدید کنندگان.

- امکان بازدید از موزه تاریخ طبیعی در مرکز بازدید کنندگان.

- تفسیر، توضیح و راهنمایی مفسرین در محوطه پارک.

- چاپ بروشور و دفترچه‌های راهنما برای معرفی پارک ملی گلستان و تفرجگاه‌های آن.

- ایجاد مسیرهای ویژه برای حرکت در جنگل به صورت سنگی و چوبی.

- ایجاد فضاهای مکت آموزشی.

- ایجاد تراس‌های چوبی جهت تماشای طبیعت پیرامون تفرجگاه.

- ایجاد گذر چوبی در بلندی.

- ایجاد برج و اتاقک‌های چوبی برای تماشای پرندگان.

- نصب تابلوهای آموزشی، تفسیری و راهنما به صورت ایستاده یا بر روی سطح زمین.

انفرادی برای تفرجگاه گلشن انتخاب شده است. در جدول (۳) معیارهای کمی جهت تجهیزاتی پیشنهادی برای این دو خورگشت آورده شده است.

اجاق، مسیر پیاده، سرویس‌های بهداشتی (زنانه و مردانه)، زباله دان، تابلو و پارکینگ پیشنهاد شده است. از انواع خورگشت گذری، گروهی، خانوادگی - انفرادی (معمولی) و خوشه‌ای، خورگشت‌های گروهی و خانوادگی -

جدول ۳- معیارهای کمی تجهیزاتی پیشنهادی برای خورگشتگاه گلشن

پارکینگ *	سرویس بهداشتی - مردانه - زنانه	تابلو	اجاق	شیر آب	زباله دان	سه واحدی		دو واحدی		یک واحدی		تعداد واحد	مساحت هر واحد (m ²)	مساحت کل (m ²)	خورگشت
						میز و نیمکت، تخت	میز و نیمکت، تخت	میز و نیمکت، تخت	میز و نیمکت، تخت						
۲۲ واحد پارکینگ	۱-۱	۶-۷	۲۶	۶-۷	۱۳	۲	--	۲	۳	۷	۱۱	۲۲ (۳ نفره)	یک واحدی ۲۵۰ دو واحدی ۳۰۰ سه واحدی ۵۰۰	۷۵۰۰	خانوادگی - انفرادی (معمولی) ۲
۲۹ واحد	۱-۱	۶-۷	۲۲	۵	۱۲	--	--	--	۷	-	۱۵	۲۹ (۳ نفره)	یک واحدی ۲۵۰ دو واحدی ۳۰۰ سه واحدی ۵۰۰	۷۲۵۰	خانوادگی - انفرادی (معمولی) ۱
۲-۲ اتوبوس	۱-۱	۶-۷	۲۲	۵	۱۲	۷ تخت				۸ میز و نیمکت		۱۵ (۸ نفره)	۵۰۰	۶۲۵۰	گروهی

* توضیح: هر واحد پارکینگ سواری: ۳×۶ متر مربع

هر واحد پارکینگ اتوبوس: ۱۵ × ۴

شکل مسیرهای پیاده، خورگشت‌گاه‌ها، زمین‌های بازی بزرگسالان، زمین بازی کودکان و باجه فروش مواد غذایی مشخص شده است (شکل ۴).

نتیجه کاربرد اصول طراحی منتج از مطالعات در طراحی تفرجگاه تحت موارد زیر دیده می‌شود:

اصل اول - رابطه بین بخش‌های مختلف آرایه خدمات تفرجگاهی سنجیده شده و در نهایت این تفرجگاه با هدف ایجاد خدمات آموزشی طراحی شده است.

اصل دوم - تمامی برنامه‌های آرایه شده در این منطقه با توجه به نیازهای اقتصادی اجتماعی منتج از مطالعات تقاضای تفرجگاهی منطقه بوده و در برنامه ریزی همیشه فاکتورهای بهداشتی و آسایش مردم مد نظر بوده است.

اصل سوم - در این طرح با رعایت اصول زیبا شناختی مصالح هماهنگ با محیط پیشنهاد شده است. حرکت‌ها و ترکیب سازه‌ها پیچیده نیستند و امکان اجرای آن به راحتی وجود دارد.

ب- برنامه بازسازی و نگهداری

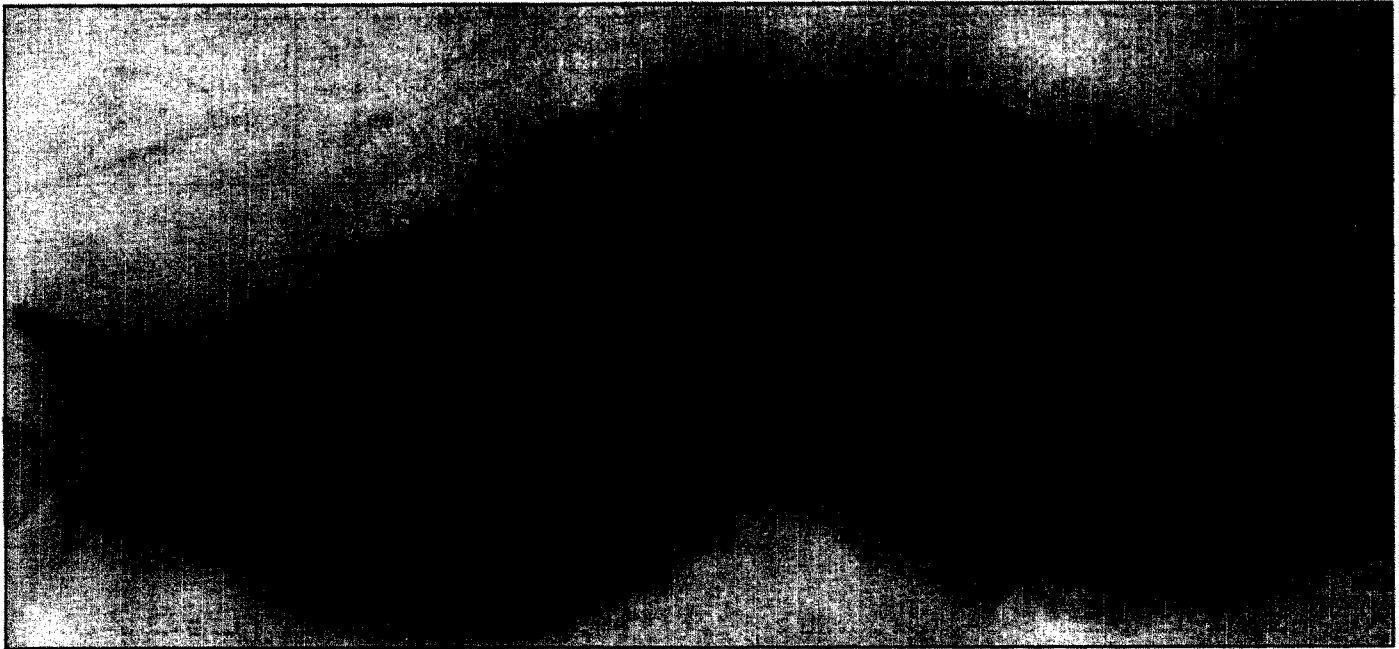
به منظور نگهداری وسایل و تسهیلات موجود و پیشنهادی در تفرجگاه گلشن ضروری است کارکنان بازسازی و نگهداری در چارچوب بودجه پیشنهادی، وضعیت مناسبی برای نگهداری تسهیلات همه ساله در هر دوره فراهم آورند. در دوره اول، بازسازی و نگهداری شامل مرمت و نظافت سرویس‌های بهداشتی، تمویض و تخلیه روزانه زباله دان‌ها، مرمت گاردریل‌ها آسیب دیده و بازدید هفتگی از میلمان، تاسیسات و تجهیزات، جاده‌ها، پیاده‌روها و پارکینگ‌ها است. در این رابطه، تنظیم یک تقویم زمانی جهت بازدید از کلیه وسایل و تسهیلات ضروری است.

طرح پیشنهادی

طرح پیشنهادی تفرجگاه بر پایه ایدئوگرام طرح در مقیاس ۱:۱۰۰۰ با در نظر گرفتن: برنامه توسعه، حفاظت، امکانات و محدودیت‌ها و اعمال نقطه نظرهای مدیریتی در قالب قوانین و مقررات حاکم بر پارک‌های ملی و اصول طراحی منتج از مطالعات تهیه گردیده است. در این طرح مکان و

اصل پنجم - مصالح پیشنهاد شده در محل موجود است و جدا از طبیعت نیست، بنابراین امکانات اولیه ساخت آن در خود محل فراهم است.

اصل چهارم - گذرها و سکوهای تماشا و آلاچیق‌ها و .. از طرح‌هایی هستند که نظر استفاده کننده را به خود جلب کرده و در ذهن‌ها به عنوان یک کار چشمگیر باقی خواهد

شکل ۲- طرح پیشنهادی خورگشت‌گاه گلشن

در طراحی مسیرهای پیاده که عمده‌ترین بخش طرح را تشکیل می‌دهند موارد زیر قابل ذکر است:
- شکل و فرم مسیرها از نحوه حرکت رودخانه، نفوذ و گسترش آن در پهنه زمین الهام گرفته شده است.
- افزایش حس مکان با هدایت در مسیرهای جنگل گردشی.
- مصالح پیشنهاد شده برای این مسیر به منظور هماهنگی هر چه بیشتر با محیط از جنس سنگ و چوب می‌باشند.
- نرده‌ها، کف سازی‌ها و پل‌ها برای تعریف مسیر و جهت دهی به حرکت بازدیدکنندگان پیشنهاد شده است.
- مکان‌های مکث در مسیر برای افزایش اطلاعات و ارتباط بین استفاده کنندگان و محیط طبیعی پیشنهاد گردیده است.
- تابلوهای راهنما برای هدایت گردشگران در طی مسیر پیشنهاد شده است.

اصل ششم - ضمن رعایت جهت باد غالب در انتخاب محل اجاق، اندازه‌های پیشنهادی برای فاصله بین دو سفره خورگشت و دیگر استانداردهای لازمه به درستی در نظر گرفته شده‌اند.

اصل هفتم - طرح به دلیل سادگی با استفاده از امکاناتی که در محل قابل تهیه است از هزینه قابل قبولی برخوردار است.

اصل هشتم - شکل چرخی دسترسی‌ها، رعایت استانداردها و محدود کننده‌های محل‌های خورگشت و محل قرار گیری آنها و ... به کنترل و نظارت آن کمک می‌کند.

رعایت اصول یاد شده در طرح پیشنهادی به شرح زیر می‌باشد:

تراس مشاهده طبیعت

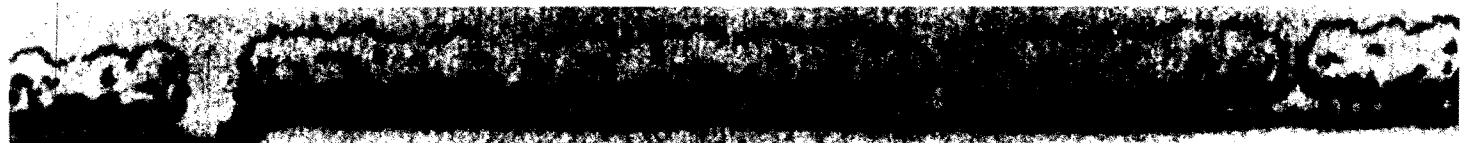
ادامه گذر بر روی رودخانه

مقطع AA'

مقطع BB'

مقطع CC'

-ستون‌های چوبی، برای افزایش توانایی‌های حرکتی و ارتباط بیشتر با سازه‌های طبیعی.

-مسیرهای سنگی، برای افزایش توانایی‌های حرکتی و افزایش حس تعادل و ارتباط با سازه‌های طبیعی.

بحث و نتیجه گیری

ارزشمندترین مناطق تحت مدیریت در ایران پارک‌های ملی هستند. در این بین پارک ملی از مهم‌ترین پارک‌های ملی ایران است.

در این پژوهش با توجه به راهبردهای نوین، موضوع حفاظت و بقای پارک‌های ملی در رابطه تنگاتنگ با موضوع پایداری است، بنابراین برای طراحی و توسعه امکانات، تسهیلات و تجهیزات برای افزایش کیفیت عرضه تفرجگاهی و استفاده به شکل پایدار از این مناطق با رعایت اصل حفاظت به همراه توسعه، به‌کارگیری اصول و معیارهای خاصی برای طراحی اجتناب ناپذیر می‌باشد.

پژوهش اخیر نشان می‌دهد که به مدد علم بوم‌شناسی و تدوین الگوهای موجود در طبیعت، این الگوها می‌تواند به عنوان مهم‌ترین اصول در فرآیند طراحی فضاهای مورد نیاز تفرج به‌کار برده شود. نکته قابل تأمل این است که با استفاده از معیارهای طراحی شامل تعیین نوع فعالیت‌ها و خدمات تفرجگاهی، رعایت ظرفیت برد فیزیکی منطقه و استانداردهای توسعه مناطق تفرجگاهی، تهیه لیست نیازمندی‌ها، به‌کارگیری اصول، قوانین و مقررات وضع شده جهانی و جانمایی امکانات و تجهیزات، همزمان از یک سو در راستای حفاظت و پایداری از سوی دیگر، با کمترین تغییر در سیمای طبیعی پارک، مکان‌های قابل توسعه برای تفرج را می‌توان طراحی نمود.

افزون بر این با به‌کارگیری این معیارهاست که طراحی از ایده اولیه، برنامه‌ریزی و جانمایی فعالیت‌ها بر اساس ظرفیت برد فیزیکی منطقه آغاز شد، تا امکان شکل‌گیری فضاهای مورد نیاز تفرجی برای اقامت به صورت گروهی و یا خانوادگی، حرکت، مکث و تماشا فراهم گردید.

با توجه به هدف حفاظت و توسعه پایدار، برای تعیین مکان‌های قابل توسعه و عرضه امکانات تفرجگاهی، شناخت

در طی مسیر المان‌های آموزشی برای تامین هدف ایده آموزش پیشنهاد شده است. نظیر تابلوهای تفسیری، آموزشی و نمادها.

-محل‌هایی برای تماشای طبیعت، آبریزان و نشستن در نظر گرفته شده است.

جهت در اختیار گذاردن مواد غذایی آماده و برخی نیازمندی‌های اولیه، باجه فروش مواد غذایی به همراه تعدادی آلاچیق برای نشستن کنار باجه پیشنهاد شده است.

جهت جانمایی امکانات و تجهیزات پیشنهاد شده برای خورگشت‌گاه‌ها که فضای استراحت و تفرج را در اختیار بازدیدکنندگان قرار می‌دهند، موارد زیر در نظر گرفته شده است.

-رعایت فاصله بین دو سفره همسایگی (دو تا خورگشت یک واحدی) حداقل ۱۶ متر و جانمایی آنها بر روی نقشه با استفاده از گام پرگار.

-رعایت فاصله بین دو سفره همسایگی (دو تا خورگشت دو واحدی) حداقل ۲۲ متر و جانمایی آنها بر روی نقشه با استفاده از گام پرگار.

-رعایت فاصله بین دو سفره همسایگی (سه تا خورگشت سه واحدی) حداقل ۲۵ متر و جانمایی آنها بر روی نقشه با استفاده از گام پرگار.

فضاهای بازی‌های دسته جمعی برای بزرگسالان به همراه مکان‌هایی برای تماشا در فضاهای باز موجود در محیط جنگلی تفرجگاه پیشنهاد شده است.

در قطعه زمین بین مسیر دوآبراهه که از وسط تفرجگاه می‌گذرد محوطه زمین بازی کودکان با پیشنهاد امکانات زیر در نظر گرفته شده است:

-برج‌های چوبی، برای تماشای طبیعت، پرندگان و افزایش حس کنجکاوی.

-هزار تو (Maze)، برای افزایش حس کنجکاوی و القای حس فضای جنگل.

-طناب‌های بازی، برای افزایش توانایی‌های حرکتی و افزایش حس تعادل.

تجارب و استانداردهای موجود برای طراحی مناطق تفرجگاهی پارک‌های ملی توانست به معیارهای خاصی برای طراحی این گونه مناطق دست یابد و با به‌کارگیری آنها در روند طراحی تفرجگاه گلشن این معیارها را مورد ارزیابی قرار دهد.

در انتها لازم به ذکر است یافته‌های این تحقیق می‌تواند به‌عنوان الگویی قابل انطباق در روند طراحی، تجهیز و بهره‌برداری از تفرجگاه‌های پارک‌های ملی در ایران به منظور بهبود ابعاد حفاظتی و تضمینی برای بهره‌وری پایدار از ارزش‌های این گونه پارک‌ها مورد استفاده قرار گرفته و سئوالات جدیدی را در زمینه طراحی با طبیعت (طراحی پایدار) برای مطالعات آینده فراهم آورد.

و بررسی طرح‌های فرادست که از استقرار فعالیت‌های ناسازگار با زیستگاه‌های با ارزش جلوگیری می‌نماید در الویت نسبت به هر گونه دخالت (حفاظت / توسعه) قرار می‌گیرد.

در این پژوهش پس از شناخت و بررسی طرح جامع پارکداری پارک ملی گلستان (۲) و همچنین مناطق پیرامونی پارک، تفرجگاه گلشن برای طراحی انتخاب شد و با شناخت از ویژگی‌های محیطی و ظرفیت برد فیزیکی، نوع فعالیت تفرجی و تعداد و امکانات مورد نیاز، بر پایه اصل پایداری منتج از علم بوم‌شناسی سیمای سرزمین طراحی گردید.

به‌طور کلی این پژوهش، با توجه به هدف اولیه حفاظت به همراه توسعه در پی شناخت اصول، قوانین، تعاریف،

منابع

- ۱- سازمان حفاظت محیط‌زیست، ۱۳۷۴. کتابچه پارک ملی گلستان، انتشارات سازمان حفاظت محیط‌زیست.
- ۲- سازمان حفاظت محیط‌زیست و دانشکده محیط‌زیست دانشگاه تهران، ۱۳۷۸. طرح جامع پارکداری پارک ملی گلستان.
- ۳- مجنونیان، هنریک، ۱۳۷۶. بررسی طبقه‌بندی نوین IUCN از پارک‌ها و مناطق حفاظت‌شده، مجله محیط‌شناسی شماره ۱۸، مؤسسه مطالعات محیط‌زیست، دانشگاه تهران.
- ۵- مجنونیان، هنریک، ۱۳۷۷. راهنمای آماده‌سازی پارک‌های ملی و مناطق حفاظت‌شده برای توریسم، انتشارات سازمان حفاظت محیط‌زیست.
- ۶- مجنونیان، هنریک، ۱۳۷۸. زیستگاهها و حیات وحش، انتشارات سازمان حفاظت محیط‌زیست.
- ۷- مجنونیان، هنریک و دیگران، ۱۳۷۸. شناسنامه پارک ملی گلستان، معاونت محیط طبیعی و تنوع زیستی، انتشارات سازمان حفاظت محیط‌زیست.
- ۸- مجنونیان، هنریک، ۱۳۸۰. مناطق حفاظت‌شده ایران، سازمان حفاظت محیط‌زیست.
- ۹- محمدی، مریم، ۱۳۷۹. طراحی محیطی قصر بهرام، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران. استاد راهنما دکتر هما ایرانی بهبهانی، دانشکده محیط‌زیست دانشگاه تهران.
- ۱۰- مخدوم، مجید و دیگران، ۱۳۷۳. طراحی و ی زون ۴ پارک ملی سرخه حصار، طرح مشترک سازمان حفاظت محیط‌زیست و دانشگاه تهران.
- ۱۱- مخدوم، مجید، ۱۳۷۸. شالوده آمایش سرزمین، انتشارات دانشگاه تهران.

12- Bell Simon. 1999. Landscape, Pattern, Perception & Process., E & F Spon Book Company

13- Farina Almo. 1998. Principles and Methods in Landscape Ecology, Chapman & Hall Book Company.

14- Reynolds.J.K. 1975. Ontario Provincial Parks Landscape Design, Guidelines and Standards.

Design Criteria of Outdoor Recreational Zones of National Parks of Iran Case Study: Golshan outdoor recreational zone of Golestan National Park

H. Irani Behbehani¹ M.Mohammadzadeh² S.H. Mirkarimi³

Abstract

Golestan national park is one of the oldest protected areas in Iran as well as in the world. This park benefits from a high diversity of physical features as well as rich flora and fauna due to its special geographic location. It is also visited by many tourists, because of its bio-diversity, natural scenic landscapes and lying along side Asian Highway.

In this research, qualitative and quantitative criteria of design were obtained from and based on comprehensive studies of Golestan National Park, design standards for outdoor recreational areas, national parks regulations as well as landscape ecology approaches.

So, a design of Golshan outdoor recreational zone was performed on the basis of results, and targets (conservation, educational activities, and outdoor recreational development) and with a minimum of intervention in natural conditions.

Keywords: Design criteria, Outdoor recreational zones, National parks, Conservation, Sustainable development, Golestan National Park.

1- Assistant Professor, Faculty of Environment, University of Tehran (E-mail: gitybeh@yahoo.com)

2-Senior Expert of Environmental Design

3-Scientific Member, Faculty of Fishery and Environment, Agricultural and Natural Resource, University of Gorgan